

Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України «Про свободу підприємницької
(економічної) діяльності домогосподарств»
*(реєстр. № 8143 від 20.10.2022)**

***Анотація.** В інформаційній довідці представлено результати аналізу пропозицій, передбачених проектом Закону України «Про свободу підприємницької (економічної) діяльності домогосподарств» (реєстр. № 8143 від 20.10.2022).*

***Ключові слова:** підприємницька діяльність, домогосподарства, типи домогосподарств, бюджет домогосподарств, соціальний трансферт.*

Вступ

Домогосподарства є одним із ключових суб'єктів економіки будь-якої держави. Як свідчить міжнародний досвід¹, під час формування та оцінювання даних щодо доходів та умов життя (EU-SILC), зайнятості, ризиків бідності одиницею для спостереження обирають домогосподарства. Соціальні функції, які виконують ці економічні суб'єкти, обумовили зростання інтересу до них не тільки як до об'єкта державної статистики. На підставі результатів досліджень домогосподарств розробляються стратегії державної економічної та соціальної політики, включно із системами заходів для підтримання належного фінансового стану домогосподарств.

Основна частина

У сучасному світі домогосподарства проявляють себе активними учасниками процесів, що забезпечують функціонування економіки, зокрема створюють можливості для реалізації трудового потенціалу своїх членів та беруть участь в обігу матеріальних ресурсів і грошових потоків.

В Україні домогосподарство як інституційна одиниця² вперше визначена у 1993 році, коли була розроблена та впроваджена система національних рахунків. На законодавчому рівні термін «домогосподарство» врегульовано в Законі України «Про всеукраїнський перепис населення»³, а також у Кодексі законів про працю України (стаття 173²)⁴. Останній нормативно-правовий акт започаткував процес правової регламентації домогосподарства як окремого (самостійного) суб'єкта суспільних відносин.

Із метою забезпечення подальшого регулювання суб'єктності домогосподарств розроблено проект Закону України «Про свободу підприємницької (економічної) діяльності домогосподарств» (реєстр. № 8143 від

¹ Regulation (EU) 2019/1700 of the European Parliament and of the Council of 10 October 2019 establishing a common framework for European statistics relating to persons and households, based on data at individual level collected from samples, amending Regulations (EC) No 808/2004, (EC) No 452/2008 and (EC) No 1338/2008 of the European Parliament and of the Council, and repealing Regulation (EC) No 1177/2003 of the European Parliament and of the Council and Council Regulation (EC) No 577/98 (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/1700/oj/eng>

² Класифікація інституційних секторів економіки України : затверджено Наказом Державної служби статистики України від 03.12.2014 року № 378. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0378832-14#n21>

³ Про Всеукраїнський перепис населення: Закон України 19 жовтня 2000 року № 2058-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2058-14#Text>

⁴ Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

20.10.2022) (далі – законопроект). Законопроектом пропонується: передбачити для домогосподарств можливість здійснення підприємницької (економічної) діяльності без реєстрації одного із членів домогосподарства як фізичної особи – підприємця за умови подання річної податкової декларації домогосподарства, ведення такої діяльності лише членами домогосподарства та за умови, що річний дохід від економічної діяльності не перевищує суму 8 мільйонів гривень; врегулювати види підприємницької (економічної) діяльності, яку дозволяється здійснювати без реєстрації. Запропоновано визначення принципів формування доходної та витратної частин бюджету домогосподарств, а також порядок здійснення обліку.

Розглянувши законопроект, вважаємо за доцільне висловити пропозиції *концептуального* характеру.

Ринкова економіка потребує прогресивного розвитку форм і видів підприємництва як гаранта її стабільності. В Україні розвиток підприємництва домогосподарств не набув належного рівня, незважаючи на потенціал, який мають ці суб'єкти економіки. Серед причин такого становища – відсутність цілісного концептуального розуміння й визначення сутності підприємництва (економічної діяльності) домогосподарств і невизначеність стосовно легальної можливості їх участі в економічних відносинах без формалізації організаційно-правової форми своєї діяльності.

Більшість фахівців аналізує підприємницьку діяльність домогосподарств у дещо вузькому її прояві – зводячи сімейний бізнес до локальних понять «фізична особа – підприємець», «самозайнята особа», «підсобне господарство» тощо. Фактично не береться до уваги характеристика членів домогосподарства як власників фінансів та/або бізнесу, не розглядається їхня участь в управлінні середнім або великим бізнесом⁵.

З урахуванням зазначеного, до законопроекту доцільно внести положення, які відобразатимуть засади комплексного врегулювання підприємницької (економічної) діяльності домогосподарств, включно з принципами регулювання такого виду підприємництва та визначення предмета регулювання тощо.

Так, домогосподарства доцільно визначити як особливих суб'єктів господарювання та учасників соціально-економічних відносин, члени яких здебільшого пов'язані родинними зв'язками, спільним місцем проживання, фінансовими, інтелектуальними і матеріальними ресурсами, та які утворені на основі взаємної згоди, включно з питаннями прийняття та реалізації економічних рішень з управління ресурсами та/або бізнесом для досягнення поставлених цілей та забезпечення власних потреб.

Критерії, що дозволяють віднести домогосподарство до особливого суб'єкта господарювання, зазначені в частині першій статті 5 законопроекту.

Враховуючи сутність поняття домогосподарств як суб'єктів підприємницької діяльності, важливим є визначення їх різновидів. До передбачених у статті 2 законопроекту видів домогосподарств доцільно додати

⁵ Перит І. Економічна сутність домогосподарств як учасників підприємницької діяльності. *Економічний дискурс. Міжнародний науковий журнал*. 2019. № 3. С. 66-74.

ще одну підставу для класифікації домогосподарств – залежно від виду господарювання, зокрема: виробнича діяльність (особисте підсобне господарство, ремісниче господарство); комерційна діяльність (її види передбачені у частині третій статті 5 законопроекту); фінансова діяльність (майнінг криптовалют).

Серед принципів регулювання доцільно зазначити: сприяння підприємницькій активності (entrepreneurship); адаптивність (adaptability); рівні можливості (equal opportunities) тощо.

Потребує уточнення сфера регулювання та визначення предмета регулювання, зокрема: «Дія цього Закону поширюється на суспільні відносини, що виникають у процесі:

- 1) здійснення підприємницької діяльності домогосподарствами без реєстрації уповноваженої особи як фізичної особи – підприємця;
- 2) організації економічної діяльності для забезпечення потреб домогосподарств (без отримання прибутку);
- 3) планування бюджету домогосподарств та ведення обліку;
- 4) обстеження умов життя та верифікації доходів;
- 5) встановлення умов для отримання права на соціальний трансферт тощо...»

Техніко-юридичні зауваження до окремих положень законопроекту.

Пропоноване у статті 2 визначення терміна «соціальне піклування (підтримка)» потребує редагування, зокрема виключення слова «підтримка». Визначення терміна «соціальна підтримка» міститься у Законі України «Про Єдину інформаційну систему соціальної сфери»⁶.

Уточнення потребує поняття соціального трансферту «як безоплатної передачі грошових коштів, активів, товарів або послуг від держави до домогосподарства (уповноваженої особи домогосподарства) без вимоги зустрічного еквівалента у разі настання...».

Передбачені Прикінцевими положеннями законопроекту зміни до Цивільного кодексу України доцільно врегулювати в окремому законопроекті згідно з вимогами чинного законодавства. Пропоновані законопроектом зміни до частини першої статті 3 Цивільного кодексу України потребують редагування, а саме: «свобода економічної діяльності домогосподарств».

Висновки

Стан економіки України потребує прогресивного розвитку підприємництва як ефективного способу її відновлення. Варто врегулювати умови для забезпечення взаємодії домогосподарств з іншими суб'єктами економіки шляхом формування та використання їх підприємницького хисту й капіталу, адже людина сучасна та економічно освічена в більшості випадків є учасником процесів попиту, пропозиції, обміну, інвестування. Фактично домогосподарство є рушійною силою економічних процесів на мікрорівні та учасником таких процесів як власник бізнесу.

⁶ Про Єдину інформаційну систему соціальної сфери : Закон України від 18 вересня 2025 року № 4607-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4607-20#Text>

Для забезпечення комплексного регулювання підприємницької діяльності домогосподарств у законопроекті доцільно врахувати зазначені пропозиції та зауваження.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*